

Djup kris för vänstern i Centraleuropa

Introduktion

I det ungerska valet nyligen (i april) vann oppositionen en jordskredsseger över den korrumpierade premiärminister Viktor Orbáns Fidesz¹. Men det segrande partiet Tisza, med partiledaren Péter Magyar, tillhörde samma tradition som Fidesz, dvs det är ett nationalistiskt högerparti. Dessa partier fick 53,2% resp. 38,6 % av rösterna. Ytterligare 1 parti, det högerextrema (nyfascistiska) Mi Hazánk (Vårt hemland) lyckades komma över den 5%-iga spärrgränsen med 5,6 % och fick 6 mandat av 199.

Alltså innehåller det ungerska parlamentet bara höger- och extremhögerpartier. Inget annat kom ens nära 5-procentsspärren. Den politiska arbetarrörelsen, där Socialistpartiet (grundat 1989) har varit störst, ställde inte ens upp i valet.

När det gäller de politiska styrkeförhållandena är Ungern extremt, men samtidigt typiskt: i Centraleuropas östra delar är vänstern marginaliserad.²

De två artiklarna nedan illustrerar detta: Den första redogör för situationen mer allmänt och den andra tar upp Rumänien.

Martin F

Vänstern snart uttraderad i Centraleuropa

Jean-Baptiste Chastand [Wien, Regional korrespondent], *Le Monde*, 25 april 2026

Parlamentsvalet i Ungern den 12 april slutade ju med ett tungt nederlag för den nationalistiske premiärministern Viktor Orbán. Men det bekräftade också en annan viktig politisk tendens i Centraleuropa: att vänstern är fullständigt utplånad. Péter Magyar, som kallar sig konservativ och EU-vänlig tog hem spelet efter att ha krossat alla andra traditionella partier inom oppositionen.

Efter att ha suttit i fyra regeringar sedan 1989 kommer det ungerska socialistpartiet inte att återfinnas i det nyvalda parlament som installeras den 9 maj. För första gången sedan kommunismens fall avstod det till och med från att ställa upp i valet i syfte att maximera utsikterna att besegra Orbán. Demokratiska koalitionen, ett parti som uppstått genom en splittring av socialistpartiet, under ledning av tidigare premiärministern Ferenc Gyurcsany, ställde däremot upp men led ett förödmjukande bakslag med 1,10 procent av rösterna.

”I Ungern är de progressiva partierna i allmänhet, men också liberaler och de Gröna, i praktiken på väg att försvinna”, konstaterar Benedek Javor, f d medlem av Europaparlamentet för de Gröna. Han anser ändå att det var ”rätt strategi” av huvuddelen av oppositionspartierna att inte ställa upp i valet. ”Det var enda sättet att besegra Orbán med tanke på att valsystemet ger så stor fördel åt vinnaren”, säger denne nära medarbetare till Budapests borgmästare Gergely Karacsony.

I det nya ungerska parlamentet kommer enda oppositionen till Magyarors Tisza-parti att bestå av Orbáns Fidesz samt sex deputerade från Mitt Hemland, ett parti med rötter i nynazismen. ”Dvs tre högerpartier”, medger Benedek Javor. Han säger sig ändå hysa visst hopp om att ”nya partier med progressiv inriktning ska växa fram på sikt” genom att Magyar talar om en

¹ Vid valet valsamverkade Kristdemokratiska folkpartiet med Fidesz och fick på så sätt 8 mandat.

² Vi inbegriper inte här de länder som brukar räknas till Centraleuropa, men tillhör dess västra delar: Tyskland, Schweiz, Österrike.

reform med ökat inslag av proportionellt valsysteem. Samtidigt ställer han sig frågan ”om det finns någon plats för progressiva krafter i Ungern med tanke på att vänstern är så svag i hela Centraleuropa.”

Och Ungern är inte något enstaka fall i regionen. I Tjeckien står det en gång så mäktiga socialdemokratiska partiet utanför parlamentet sedan 2021. I Bulgarien försvann det socialistparti som suttit i regeringsställning sex gånger sedan 1990 nu helt i samband med parlamentsvalet den 19 april. I Slovenien förlorade Robert Globos koalition, den sista regeringen med vänsterkaraktär, sin majoritet den 22 mars och den 20 april meddelade man att man skulle gå i opposition, vilket öppnar för att den ultrakonservative Janez Jansa återkommer till makten.

”Liberaliseringspolitiken fortsatte”

”Rena katastrofen”, säger Ernst Hillebrand, chef för den ungerska avdelningen av Friedrich Ebert-stiftelsen, en tankesmedja med band till socialdemokraterna (SPD) i Tyskland. Som väl insatt i politiken i regionen anser han att de gamla kommunistpartierna på 1990-talet lyckades ganska bra med övergången till socialdemokrati genom att lova att mildra effekterna av den då triumferande liberalismen, men därefter har man i två steg förlorat sin väljarbas:

”När den vänstern återfick makten höll den fast vid politiken med liberalisering och privatisering och tappade då först en arbetarklass som lockades av mer nationalistiska och populistiska formationer. Och sedan när Fidesz kommit till makten i Ungern och Lag och Rättvisa i Polen [på 2010-talet] tappade man städernas medelklass, som insåg att vänstern inte var mycket att ha i kampen mot högerpopulisterna”, säger han.

Enligt Hillebrand ”är ju bägge de tendenserna ett dilemma för vänstern överallt i Europa men de har varit mest märkbara i ett Centraleuropa mer präglad av en konservativ populism”.

I länder som högnationalister omvandlat till illiberala demokratier – med risk för att hamna i onåd hos EU – men där man också bedrivit en socialpolitik som gynnat vissa grupper blev det slutligen den EU-vänliga högern som lyckats samla demokratiskt sinnade väljargrupper bakom sig, oavsett om dessa räknat sig som vänster eller höger. Péter Magyar och Polens sittande premiärminister Donald Tusk är bra exempel på detta. Till skillnad från Magyar har Tusk i alla fall gett vänstern något som liknar utrymme i den koalition som styr sedan 2023.

Det hela smakar än bittrare för en socialdemokrati i Europa som fått uppleva hur flera av dess tidigare medlemmar svängt över i en nationalism på milsvitt avstånd från urkunderna och dessutom klarat att hålla sig kvar vid makten. I Slovakien kom Robert Fico, som kallar sig socialdemokrat, tillbaka till makten 2023 med en mängd ultrakonservativa och pro-ryska uttalanden. Det ledde till att han i oktober 2025 uteslöts ur Europeiska socialistpartiet – man tvekade dock länge på grund av den stadiga minskningen av företrädare för vänstern i Centraleuropa i parlamentet i Strasbourg.

Sluta kalla sig ”progressiva”

Invandring, mångfald och HBTQ-rättigheter är ju viktiga frågor för vänstern i Västeuropa, men de har aldrig fått samma genomslag i de tidigare kommunistländerna, snarare tvärtom. ”De progressiva partierna i regionen har blivit hårt attackerade när det gäller invandring och HBTQ trots att de i realiteten aldrig gjort de frågorna till något centralt i sin politik”, säger Benedek Javor. Men samtidigt konstaterar han att attackerna gjort att ”de blivit av med all trovärdighet” på den politiska scenen nationellt, framför allt efter den flyktingkris 2015 som skulle splittra Europa så kraftigt.

I Rumänien är socialdemokratiska partiet fortfarande landets största, även om man i parlamentsvalet 2024 sjönk till 22 procent. I fjol beslutade partiet rent av att stryka begreppet

”progressiv” ur stadgarna. Motiveringen var att man ”inte ville vara något parti för politiska experiment” eller ”med importerade etiketter”. Bulgariens expresident Rumen Radev, som tog hem en storseger i parlamentsvalet den 19 april, stod också länge socialisterna nära men är nu en klar motståndare till samkönade äktenskap och för hårdare tag mot invandringen, precis som Kroatiens vänsternationalistiske president Zoran Milanović.

I Centraleuropa betyder kriget i Gaza långt mindre politiskt än i Västeuropa och vänstern lokalt har svårt att hitta frågor att mobilisera kring. Ernst Hillebrand på Friedrich Ebert-stiftelsen lyfter ändå fram Polen som något positivt. Där har ju vänstern ”lyckats komma tillbaka till parlamentet tack vare en intelligent allians mellan en vänster på akademisk nivå och en klassisk post-kommunistisk vänster”. Den alliansen, som går under namnet Lewica, ingår förvisso i Donald Tusks regering men enligt opinionsmätningarna har den motigt att ta sig över 10-procentstrecket.

Socialdemokrater och extremhöger enas om att fälla regeringen i Rumänien

Fabien Escalona, *Mediapart*, 5 maj 2026

Den 5 maj stödde en majoritet i Rumäniens parlament ett misstroendevotum mot regeringskoalitionen under Ilie Bolojan. Ett tiotal dagar innan hade det socialdemokratiska partiet, i fritt fall strategiskt, valt att låta sina ministrar lämna regeringen.

De rumänska socialdemokraterna vill till varje pris bli av med Ilie Bojan, den liberale premiärministern i den koalition de själva tillhörde. Den 5 maj röstade partiets parlamentsmedlemmar och extremhögern tillsammans för misstroendevotum mot regeringen. Det fick 281 röster – det hade räckt med 233 för att fälla regeringen. Tills vidare sköter regeringen bara de löpande affärerna i väntan på att en ny regering kan bildas.

Det socialdemokratiska partiet (PSD) ingick således i den koalition man nu varit med om att fälla. Den 23 april hade de fyra socialdemokratiska ministrarna lämnat regeringen.

Misstroendeförklaringen var bokstavligen ett samarbete mellan PSD och extremhögern inom Alliansen för rumänernas enhet (AUR) under ledning av George Simion. Den 28 april hade deputerade från de båda partierna, som tillsammans förfogar över en majoritet i parlamentet, gemensamt lagt fram den misstroendeförklaring som nu antogs. Och det var Petrisor Peiu, AUR:s gruppledare i senaten och nummer två i partiet, som formellt lade fram misstroendeförklaringen i parlamentet. PSD har därmed brutit den sk brandväggen mot extremhögern.

”Detta samarbete mellan de båda partierna visar att PSD [med bakgrund i Ceausescu-regimens kommunistiska nätverk] inte kan räknas till vänstern”, säger Sorina Soare, forskare i statsvetenskap vid universitet i Florens. ”I fjol såg partiets ordförande Sorin Grinedanu för övrigt till att ta bort adjektivet ’progressiv’ ur partiets stadgar för att i stället lägga tonvikten på traditionella värderingar. Ironiskt är att de båda som förhandlat fram misstroendeförklaringen för PSD och AUR, Marian Neacu och Petrisor Peiu, tillhörde samma politiska parti på 1990-talet.”

”PSD är framför allt ett maktparti vars väljare traditionellt återfinns i de ekonomiskt mest utsatta regionerna. Delar av den väljarbasen har nyligen gått över till AUR och socialdemokraterna tappar i stöd. Det vi bevittnar nu är att partiet kämpar för sin överlevnad”, säger Sorina Soare vidare.

”Cynisk motion”

Motionen om misstroende kritiserar hullet om buller premiärministern för att inte ha fått ordning på de offentliga finanserna, för att väl genomskinligt ha planerat att børsintroducera statliga företag och för att ha orsakat arbetslöshet och minskad köpkraft.

”Det är ett hopplock, utan något alternativt program”, säger Silvia Marton, docent i statsvetenskap vid universitetet i Bukarest. ”Rubriken var: ’Vårt land är inte till salu’. Det fungerar om man vill slå an på nationalistiska strängar, men innebär också en del problem. De senaste åren är det AUR som spelat på detta, med alla de nationalistiska och rasistiska undertoner som tänkas kan – vi är inte till salu åt Bryssel, till utlandet, till judarna, till ungrarna ...”

Under parlamentsdebatten försvarade sig premiärminister Ilie Bolojan mot vad han kallade ”en lögnaktig, cynisk och artificiell” motion. Han sade sig ha att göra med ett arv i form av en katastrofal budgetsituation, delvis på grund av socialdemokraterna i och med att de styrt landet i en tidigare stor koalition mellan 2021 och 2025. Och han framhöll att de gått med på en koalition som inte lämnade några tvivel om den allmänna inriktningen på hans politik.

”Vi har börjat med att ta itu med orättvisorna och minska de offentliga utgifterna. Och det stör lokala makthavare som inte längre kunde använda statsbudgeten som sin personliga spargris”, sade premiärministern. Med det avsåg han de administrativa och ekonomiska nätverk PSD försett sig med och som drabbas av de pågående förändringarna. Däremot förbigick han med tystnad att även det liberala lägret har sina lokala potentater och går att anklaga för samma slöseri med allmänna medel.

Det politiska läget ser nu ut att vara lika oklart och komplicerat som tidigare.

Enligt Silvia Marton är AUR:s och PSD:s taktiska framgång mest att likna vid en Pyrrhusseger. De förra har fått större uppmärksamhet och mer utrymme på den politiska scenen, men dess position utanför systemet kompliceras också av samarbetet med ”systemets parti par excellence”. De senare har använt sig av den metod som gav mest eko för att understryka att man skiljer sig från regeringen men att liera sig med ”ett extremistiskt, nationalistiskt och konservativt” parti innebär ingen lösning och det ses fortfarande som uteslutet att PSD skulle kunna sätta sig i en regering med AUR.

”Den sociala konservatismen och nationalismen återfinns i bägge partier, och även hos liberalerna”, säger Silvia Marton. ”Men vad som hittills varit tabubelagt är pro-ryska attityder eller försonlighet gentemot Putin och det har inneburit att det funnits en brandvägg gentemot AUR i regeringsfrågan.”

Den politiska osäkerheten står landet dyrt med kapitalflykt och att landets valuta snabbt förlorat i värde gentemot euron. EU håller på att utreda Rumänien för alltför stora underskott och det kan leda till att miljardtals euro i EU-fonder kommer att blockeras.

”President Nicusor Dan försöker nu undvika nyval, AUR ligger alltför bra till i opinionsmätningarna”, säger Sorina Soare. ”Problemet är att alternativa koalitioner alls inte är uppenbara, även om det talas om en splittring inom PNL [det stora liberal-konservativa partiet], där en del deputerade är angelägna om att behålla alliansen med PSD.”

PSD:s europeiska partivänner verkar inte bekymra sig alltför mycket om broderpartiets agerande. På X skriver socialdemokraternas partigrupp i Europaparlamentet i Strasbourg att man stöder PSD:s försök att få till stånd en ny ”stabil och trovärdig pro-europeisk regering”. Utan att gå närmare in på de långsiktiga konsekvenserna av att brandväggen nu är bruten.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Artikelsamling: [Förkrossande nederlag för Viktor Orbán](#) (20/4 2026)

Artikelsamling: [Ungern efter Orbáns valförlust](#) (27/4 2026)